

Levekårsutfordringer, tilhørighet og lokalsamfunn

Menneskers levekår er uløselig knyttet sammen med omgivelsene. Det handler ikke minst om hva slags lokalsamfunn vi bor i og hvordan vi samhandler og kjenner tilhørighet til andre. Derfor er det viktig med gode universelle ordninger. To fundamenter trer fram i byggverket: Overordnet universell tanke om godt samfunn for alle der vi samskaper om gode løsninger, og at vi aldri glemmer å se den enkelte.

Helsefremmende lokalsamfunn som samskaper bedre levekår:

FN anslår at to tredeler av bærekraftsmålene må nås lokalt/regionalt. Det er i lokalsamfunnet slaget står. Kan vi skape lokalsamfunn du blir friskere av å bo i? Ja, hvis vi tenker helhetlig og får ting til å henge sammen på nye måter. Skal vi virkelig lykkes med lokalsamfunn som får levekårene opp og klimautslippene ned, må barn og unge engasjeres spesielt. Det helsefremmende, bærekraftige lokalsamfunnet må omfavne deg så tidlig som mulig. Vi må sette i system det vi vet fungerer. Og vi må våge å flytte midler fra reparasjon til forebygging.

For eksempel vet vi at mange unge sliter med inaktivitet som vil gi helseskader og utenforskap på sikt. Samtidig vet vi at gange og sykkel må overta for bilen der det er korte nok avstander til at det kan gjøres. Vi trenger et helt annet samspill enn i dag mellom myndighetsnivåene og over budsjettgrensene for å bygge lokalsamfunn som fremmer helse og gode levekår i samspill med klimamålene og de samlede bærekraftsmålene. Akkurat som røyking gikk fra å være en individuell utfordring til å bli en samfunnsutfordring, må vi tenke rundt inaktivitet og andre folkehelseproblemer. Dette er grunnleggende for å skape tilhørighet og inkludering.

I det helsefremmende lokalsamfunnet er samskaping viktig. Samskaping handler om en helhetlig tankegang, og å se løsninger på tvers av instanser. Det handler ikke bare om å spare offentlige kroner, men det er en verdi i seg selv når enkeltmennesker kan bidra, bli aktive og bli hørt og få mulighet til å medvirke. Samskaping kan handle om enkel dugnad i turløypa. Det kan også handle om private og offentlige aktører som går sammen om boligutbygging som gjør at eldre slipper å flytte når hjelpebehovet øker. En helhetlig tankegang bygger lokalsamfunn, skaper tilhørighet og bedrer levekår både for den som gir og den som mottar hjelp.

Skal vi oppnå samskaping og reell og meningsfull medvirkning, er frivillige organisasjoners rolle avgjørende. For frivillige organisasjoner er det ofte enklere å få støtte til konkrete, tidsavgrensede prosjekter enn til den ordinære driften. Dette er en trend som har blitt forsterket gjennom mange år. Det er viktig å sikre stabil finansiering av frivilligheten, slik at de frivillige kan bruke kapasiteten sin på aktivitetene istedenfor byråkratiske søknads- og rapporteringsprosesser, og organisasjonene selv kan styre bruken av midler. Det bør, i minst mulig grad, styres politisk gjennom prosjektstøtte. Det frivillige bør være frivillig på egne premisser.

I lokalsamfunn med store levekårsutfordringer og store andeler med minoritetsbakgrunn er inkluderende og gratis/billige aktiviteter for barn og unge helt avgjørende. Samtidig er det gjerne ekstra vanskelig å rekruttere foreldre og andre frivillige i disse lokalsamfunnene. Det kan være ulike grunner til dette, som språkbarrierer og økonomi. Frivilligheten i slike områder trenger derfor ekstra støtte fra myndighetene.

Tilgjengelige og trygge lokalsamfunn innebærer også at barn og unge får mulighet til å aktivisere seg, og til å engasjere seg i temaene de selv synes er viktige. Barne- og ungdomsorganisasjonene spiller

en svært viktig rolle som arenaer for inkludering og tilhørighet. Barne- og ungdomsorganisasjonene har også en viktig funksjon i å forhindre ekstremisme og utenforskap.

En av de største barrierene for ungdomsengasjement er mangel på tilgjengelige lokaler, i byene så vel som i mindre lokalsamfunn. Vi mener derfor at topplederforumet bør løfte fram tilgang på trygge, gratis lokaler som et av de viktigste punktene for tilgjengelige lokalsamfunn. Mange av barne- og ungdomsorganisasjonene har trange økonomiske rammer, og det er viktig at de engasjerte unge kan bruke tiden på aktivitet, utvikle nye konsepter, skape møteplasser og fellesskap, ikke samle inn penger til å leie lokaler.

Gode lokalsamfunn handler om reell og meningsfull medvirkning. Ungdom i kommunene må høres, lyttes til og tas på alvor i like stor grad som voksne. Det trekkes særlig fram at møte-, forslags- og talerett til ungdomsrådene i kommunestyre og utvalgsmøter og at barne- og ungdomsorganisasjonene inkluderes i høringer, og helst i selve planarbeidet. Hvis ungdom blir hørt og inkludert i politiske prosesser tidlig, vil vi på sikt utvikle bedre lokalsamfunn.

Et lokalsamfunn som er helsefremmende, må involvere barn og unge spesielt. Gode ytringskår er en viktig forutsetning. Engasjerte unge må ha et nettverk i møte med det offentlige ordskiftet. Ingen skal oppleve hets eller trakassering., og det skal være trygt å engasjere seg.

Det er viktig at høringer i kommunene og i fylket også sendes til barne- og ungdomsorganisasjonene. Lokalsamfunnet må legge til rette for engasjerte barn og unge som vil være med og påvirke lokalsamfunnet sitt. For mange er det vanskelig å holde styr på alt som foregår i kommunepolitikken. Vi anbefaler derfor at slike høringer ikke bare sendes organisasjonene direkte, men at de også kontaktes når aktuelle saker kommer opp til politisk behandling. Vi anbefaler forslags, møte og talerett til ungdomsrådene i kommunestyremøter og i utvalg. Videre er det et problem at barn og unge med verv i frivillige og politiske organisasjoner, møter svært ulik praksis rundt gyldig «politisk fravær» på utdanningsstedene sine. Her har UDIR gjort en god jobb med å forenkle teksten til lokalt bruk, men praksis henger etter. Politisk fravær er en veldig viktig ordning for elever i organisasjonene, og må sikres.

Eksempel fra Vennesla:

Vennesla har utviklet konseptet «Den kortreiste bygda», og det har fått lokalsamfunnet til å se sammenhengene på nye måter. Det begynte med å spare areal ved å kutte 1500 boliger til fordel for transformasjon av sentrum i bygda. 12000 mennesker vil etter hvert bo tett ved en grønn hovedveg der de kan ferdes uten bil. Ting har utviklet seg og nå handler prosjektet stadig mer om hvordan utbyggere/næringsliv, frivillighet og kommune kan spille sammen i å skape et **helsefremmende lokalsamfunn** der kommunens tre hovedutfordringer (klima, utenforskap og demografi) skal løses. For å si det enkelt: Hvis ti prosent begynner å gå, har det stor klimaeffekt, men også stor helseeffekt over tid. Det igjen vil redusere utenforskap, som igjen er viktig i en situasjon med mangel på arbeidskraft. Klimautfordringen og levekårsutfordringene er begynt å henge sammen. En forpliktende samarbeidsmodell med tre parter er samtidig utviklet rundt samskaping. Frivilligsentralen kanaliserte og representerte frivilligheten, Næringsforeningen kanaliserte og representerte næringsinteressene og kommunen representerte kommunen. Egen koordinator finansieres av kommunen, og det skal samskapes om de tre samme hovedutfordringene.

Oppfølgingspunkter:

- Det må jobbes aktivt med å forhindre hets og sjikane på nett, og for gode ytringskår. Her har kommunene, det offentlige og alle som involverer seg i det offentlige ordskiftet et ansvar.

- *Tenke helhet rundt klima og folkehelse og inkludering og samordne virkemidler i tråd med bærekraftsmålene.*
- *Koble klimasatsing og folkehelsesatsing i en felles reform for «helsefremmende lokalsamfunn»*
- *Sikrer ungdomsrådene tale- og forslagsrett og innstillingsrett i kommunestyret. Barne- og ungdomsorganisasjonene må involveres aktivt i politiske prosesser.*
- *Sørge for gratis lokaler for barn og unges aktiviteter. Det offentlige, LO, NHO og de andre store organisasjonene må gå foran og tilby sine lokaler.*
- *Hver kommune må ha en kontaktperson for frivilligheten.*
- *Øke bruken av flerårige avtaler om tilskudd for frivilligheten. Finansieringen bør komme som grunnstøtte, ikke som prosjektstøtte.*

Lokalsamfunn som ser den enkelte – på ordentlig

Lokalsamfunn som tenker universelt og samskaper og er helsefremmende, må aldri miste den enkelte av syne. Ensomhet er et annet stort folkehelseproblem i Norge i dag. I ulike spørreundersøkelser er det særlig i gruppene unge og eldre at mange svarer at de føler seg ensomme. Unge som mangler tilhørighet til et godt miljø, er spesielt utsatt for å bli rekruttert inn i negative miljøer. Frivilligheten er helt avgjørende for å skape gode møteplasser og å se den enkelte. Det kan også ha en stor verdi for en som føler seg ensom, å være frivillig selv.

Den største og vanskeligste utfordringen er å få inkludert og engasjert ungdommen som er på vei til å, eller allerede har, havnet utenfor. En viktig nøkkel er mye tettere samarbeid mellom NAV, videregående skoler, grunnskolen og næringslivet. Et stort tankekors i det hele: Mens trykdeordninger er finansiert gjennom anslagsbevilgning og er temmelig udiskutable og selvfølger, er prosjektene som skal hindre arbeidsledighet og utenforskap mer tilfeldig finansiert.

Slik anslagsbevilgningen og Statsbudsjettet fungerer i dag, er «sykdommen utenforskap» automatisk finansiert, mens «medisinene som hindrer utenforskap» lever i evig kamp om knappe midler. Vi bør få til en reform med en slags «blå resept-ordning» der det lokale hjelpemiddelapparatet er sikret finansiering av de prosjektene med dokumentert gode resultater. Dette er svært viktig i arbeidet for å utvikle inkluderende og helsefremmende lokalsamfunn med økt tilhørighet.

Eksempel fra Vennesla:

I Venneslabroa samarbeider NAV, staten, fylket og kommunen om å følge ungdom som har droppet ut eller står i fare for å droppe ut av videregående. NAV tenker nytt og er inne med betydelige beløp. Fem ansatte jobber fulltid. Den enkelte ungdom kan få lærer én til én, men hen kan også få jobb og veileder med seg inn i yrkeslivet. Venneslabroa jobber metodisk og individrettet. Etter tre år har Venneslabroa hatt 95 «risikoungdommer» i prosjektet. Bare 13 mottar i dag støtte fra NAV! 82 ungdommer er i skole, jobb eller under utdanning. Livsløpsgevinsten er formidabel, samfunnsgevinsten likeså. Nå utreder NAV prosjekt «Basen» etter initiativ fra næringslivet. Ideen er å fange opp all ungdom utenfor arbeidslivet og tilby dem muligheter i en bedrift. Det handler også om den viktige jobben å sette ungdommene i stand til å ta imot tilbud.

Oppfølgingspunkter:

- *Vi må sikre at «politisk fravær» praktiseres likt over hele landet.*
- *NAV må bruke mer ressurser på lokal samskaping med næringslivet mot utenforskap.*
- *Gjennomgå prinsippene for anslagsbevilgningen i Statsbudsjettet for å vri ressurser til de prosjektene som dokumentert reduserer utenforskap mest.*
- *Det lokale og regionale virkemiddelapparatet må, etter kunnskapsbaserte og resultatbaserte kriterier, sikre finansiering av tiltak som bedrer folkehelse og sikrer samfunnsdeltakelse.*